ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-9-97-19>

УДК 378.015

Онопрієнко О.М.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Онопрієнко О.В.

Черкаський державний технологічний університет

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСОБИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

Анотація. У статті розглянуті засоби і методи патріотичного виховання; встановлено педагогічні методи виховання патріотизму; досліджено вплив вивчення історії та традицій регіону як засіб патріотичного виховання. визначено, що велике значення у вихованні патріотизму має вивчення історії рідного краю, культури, мови, традицій і звичаїв свого народу і своїх предків. Досліджено зміст, засоби та методи утворюють систему виховного процесу, адекватну меті виховання. Виявлено, що вибір засобів патріотичного виховання залежить від вікових та індивідуальних особливостей вихованців. Актуальність дослідження обумовлена недостатньою теоретичною розробленістю проблеми патріотичного виховання в умовах поліетнічного і полікультурного регіону. Ефективність вирішення даної проблеми залежить від того, наскільки цілеспрямовано буде залучена молодь в соціально-культурну, в тому числі культурно-дозвільну діяльність.

Ключові слова: педагогічні засоби, патріотичне виховання, історії та традиції, дослідження, визначення, свідомість, цінності, методи, Батьківщина.

Onoprienko Olga

Cherkassy National University Bogdan Khmelnytsky

Onoprienko Alexander

Cherkassy State Technological University

PEDAGOGICAL MEANS OF PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS

Summary. Today the main tasks of educational work are "education of patriotic consciousness of youth", fidelity to the constitutional duty, pride for belonging to the people. The complex and multifaceted content of patriotic education puts before teachers the primary task – the selection of methods and means of this type of education. The purpose of the article is to analyze the pedagogical means of patriotic education of students. The content, means and methods of formation of the system of educational process, adequate to the purpose of education are investigated. It is revealed that the choice of means of patriotic education depends on age and individual features of pupils. The article considers the means and methods of patriotic education; pedagogical methods of education of patriotism are established; the influence of studying the history and traditions of the region as a means of patriotic education is studied. Determined that the study of the history of the native land, culture, language, traditions and customs of their people and their ancestors is of great importance in the education of patriotism. Patriotic education involves the formation of young people's knowledge about the achievements of their country and homeland in the field of culture, education, health, science and technology, sports. Means of educating higher emotions, such as humanism and patriotism, have their own specifics. The means of educating the volitional qualities of the individual are: the personal example of an authoritative adult; activities aimed at achieving an important goal; team of pupils; public opinion; system of goals that are important in the life of the pupil. The choice of means of patriotic education depends on the age and individual characteristics of the pupils. Patriotic upbringing of young people is facilitated by the teacher's skillful use of the opportunities of the socio-cultural environment. Stories, conversations, discussions about the life and work of great figures of science and culture contribute to the education of patriotic feelings in students and the formation of respect for the historical past of their people. Museums play an important role in the system of educational activities of educational institutions aimed at the formation of patriotic feelings and patriotic consciousness.

Keywords: pedagogical means, patriotic education, history and traditions, research, definition, consciousness, values, methods, Motherland.

Постановка проблеми. На сьогоднішній час основними завданнями виховної роботи є «виховання патріотичної свідомості молоді», вірності конституційному обов'язку, гордості за належність до свого народу. Ефективність вирішення даної проблеми залежить від того, наскільки цілеспрямовано буде залучена молодь в соціально-культурну, в тому числі культурно-дозвільну діяльність.

Актуальність дослідження обумовлена недостатньою теоретичною розробленістю проблеми патріотичного виховання в умовах поліетнічного і полікультурного регіону. Для того щоб соціально-культурна діяльність могла забезпечити ефек-

тивне рішення даних завдань, необхідно прищеплювати підростаючим поколінням патріотичні якості, орієнтувати та патріотичні цінності.

Складне і багатоаспектне зміст патріотичного виховання ставить перед педагогами першочергове завдання – підбір методів і засобів даного виду виховання. Перш за все, необхідно визначитися в дефініції «засіб виховання». [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Засобами виховання, вважає П. І. Підкасистий, можуть бути: художня література та інші книги, газети, журнали, кіно, театр, виставки, музеї, ігри, спорт, художня самодіяльність, цікавий

співрозмовник, різні предмети культури і природи. Розвиваючи це положення, П. І. Підкасистий називає особливості, що дозволяють об'єктам зовнішнього світу ставати засобами виховання. «Будь-який об'єкт матеріальної або духовної культури виконує функцію засобу виховання, якщо:

1. З ним пов'язана інформація, необхідна для розвитку внутрішнього світу вихованця.

2. Вона виділена як предмет освоєння в образній наочно-дієвій або знаково-символьній формі.

3. Об'єкт разом зі своєю інформацією включається в спілкування і спільну діяльність (різних видів) вихователя з вихованцями» [4].

Подібної думки дотримується Н. Є. Щуркова: «Кошти в найбагатшому різноманітті розташовуються навколо педагога. Необхідний лише професійний погляд на предмет, подія, фразу, вчинок, дія ... Засобом для педагога може виступати все, що нас оточує, крім ... нас самих: людину не можна використовувати як засіб» [6].

В. А. Сластенін засобом виховання вважає «матеріальні і ідеальні елементи дійсності, які використовуються як знаряддя, інструменти педагогічної діяльності. Засобом виховання може виступати колектив в педагогічному сенсі цього слова, різні види діяльності, а також предмети матеріальної і духовної культури (книги, кінофільми, музичні твори і т. п.). Кожне засіб має бути прийнятним для вирішення певної педагогічної задачі. Чим більший набір засобів, що є в розпорядженні педагога, тим ефективніше його професійна діяльність» [5].

Формулювання цілей статті: розглянути засоби і методи патріотичного виховання; визначити педагогічні методи виховання патріотизму; дослідити вплив вивчення історії та традицій регіону як засіб патріотичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Педагогічні характеристики засобу виховання обумовлені об'єктивними і суб'єктивними причинами. Об'єктивно вони є продукт культури і традицій народного виховання, в яких закріплені способи передачі духовних цінностей за допомогою встановлених засобів виховання. Суб'єктивні причини криються в активності педагога, який конкретизує способи застосування засобів виховання відповідно цілям і рівню вихованості студентів, враховуючи нові вимоги до особистості, сучасні педагогічні рекомендації і передовий досвід виховання.

Засоби виховання вищих емоцій, таких як гуманізм і патріотизм, мають свою специфіку. Велике значення мають емоції педагога та інших дорослих, з яких беруть приклад вихованці. Емоції виховуються емоціями. Емоції дорослих, як засіб виховання доповнюються іншим засобом – міжособистісним (суб'єкт – суб'єктами) ставленням і спілкуванням. У спілкуванні закріплюються звички емоційного поведінки і емоційного ставлення до зовнішнього світу, іншим людям і до самого себе.

Максимальний ефект у вихованні емоцій досягається тоді, коли предметна діяльність вихованців поєднується зі спеціальною роботою щодо порушення естетичних і моральних потреб, усвідомлення недосконалості свого внутрішнього світу, створення умов для саморозвитку естетичного смаку, вільного і природного прояву вищих емоцій в колективі.

Засоби виховання вольових якостей особистості є: особистий приклад авторитетного дорослого; діяльність, спрямована на досягнення важливої мети; колектив вихованців; суспільна

думка; система цілей, що мають важливе значення в життєдіяльності вихованця.

Зміст, засоби та методи утворюють систему виховного процесу, адекватну меті виховання. Зміст виховання становлять цінності патріотизму, що визначають ставлення людини до зовнішнього світу, способи спілкування та діяльності, використовують систему засобів і методів педагогічного впливу. У цю систему входять всі методи виховання свідомості, емоцій і волі, які можуть поєднуватися з будь-якими засобами матеріального і духовного впливу педагога.

Вибір засобів патріотичного виховання залежить від вікових та індивідуальних особливостей вихованців. Як показує досвід, в різних вузах нашої країни використовується безліч форм і засобів патріотичного виховання студентів. Знання та варіативність використання цих засобів дозволяє підвищити ефективність процесу соціального виховання у вузі.

Включаючись під час навчання у вузі в різні види навчальної, наукової праці, а також етичну, естетичну діяльність, студент набуває професійно значущі знання, вміння і навички, здійснює особистісний підхід до різних сторін дійсності, у нього формуються світогляд, суспільно цінні властивості і якості особистості, розвивається самосвідомість на основі оцінки своїх можливостей, осмислення домагань, прагнення домогтися певного рівня результатів.

Саме в студентському віці досягають максимуму в своєму розвитку не тільки фізичні, але і психологічні властивості, і вищі психічні функції: сприйняття, увага, пам'ять, мислення, мова, емоції і почуття. У пізнавальній діяльності переважне значення починає набувати абстрактне мислення, формується узагальнена картина світу, встановлюються глибинні взаємозв'язки між різними областями досліджуваної реальності.

Патріотичне виховання студентів педагогічних вузів, на думку Г. В. Здерева, виступає в якості інтегративної, завдання якої формування їх особистості. Духовний простір університетського середовища сьогодні має бути наповнений ідеями патріотизму, державності, високої духовності і служіння на благо Батьківщини, традиціями етнічної і релігійної терпимості, відкритості іншим культурам, вважає вчений. Вона висловлює ідею нерозривного зв'язку, єдності і цілісності професійного навчання та патріотичного виховання студентів, що сприяють формуванню особистості громадянина: «Майбутній учитель повинен стати справжнім суб'єктом діяльності, спрямованою на формування громадянських якостей і патріотичних почуттів, необхідних людині цивілізованого співтовариства» [1].

Патріотичному вихованню молоді сприяє вмиле використання педагогом можливостей соціокультурного середовища. Беручи до уваги, що любов до своєї Вітчизни починається з любові до малої Батьківщини, де істотну роль у формуванні і розвитку патріотичних почуттів, патріотичної свідомості слід приділяти соціокультурному середовищу конкретного регіону. Історія і традиції регіону як засіб патріотичного виховання сприяють формуванню почуттів, поглядів, переконань і світогляду, розвиває почуття любові до Батьківщини, прихильності до рідної землі.

Велике значення у вихованні патріотизму має вивчення історії рідного краю, культури, мови, традицій і звичаїв свого народу і своїх предків. Викладачі вищих навчальних закладів повинні ознайомити студентів з культурою рідного краю,

з народними традиціями і звичаями. Великий виховний ефект, на думку педагогів-практиків, дають екскурсії, що проводяться з метою ознайомлення і вивчення історії рідного краю (району, міста). Вивчення історії та природи рідного краю, його історичного минулого зміцнює і розвиває почуття любові до Батьківщини. Вивчення рідного краю має займати важливе місце в системі позааудиторної виховної роботи.

Патріотичне виховання передбачає формування у молоді знань про досягнення своєї країни та рідного краю в області культури, освіти, охорони здоров'я, науки і техніки, спорту. Цей напрямок виховної роботи досягається в процесі ознайомлення з життям і діяльністю видатних вчених, письменників, поетів, художників, спортсменів. Молоді люди зобов'язані знати історію своїх предків і мати уявлення про величезний внесок України в розвиток науки, культури і різних галузей виробництва.

Розповіді, бесіди, дискусії про життя і діяльність великих діячів науки і культури сприяють вихованню в учнівської молоді патріотичних почуттів і формуванню поважного ставлення до історичного минулого свого народу. Без виховання почуття патріотизму, гордості за досягнення вітчизняної науки, культури, техніки, освіти і спорту неможливо зберегти пам'ять і берегти культурно-історичну спадщину наших предків, нашого народу, формувати патріотичну свідомість студентської молоді.

Велику роль в системі виховної діяльності освітніх установ, спрямованої на формування патріотичних почуттів і патріотичної свідомості відіграють музеї. В останні роки широкого поширення набули історико-краєзнавчі, етнографічні музеї, знайомлять молодь з історією рідного краю.

На сучасному етапі розвитку суспільства фізична культура і спорт набули великого значення, стали предметом роздумів і вивчення філософів, соціологів, культурологів та ін. Важливим фактором в сучасному світі є все більше усвідомлення фізичної культури, як частини загальної культури особистості і суспільства. Однак поряд із загальноприйнятим феноменом фізичної

культури розвивається, набуваючи самостійний статус, феномен спорту. Л. І. Лубишева визначає спорт як багатоліку і поліфункціональну діяльність, ядром якої стає змагання і досягнення перемоги [2]. Мета спортивної діяльності в більшій мірі пов'язують з досягненням спортивної майстерності та високого спортивного результату на основі організації тренувального процесу. Сам тренувальний процес організовується відповідно з цільовими передумовами, які конкретно виражаються у зазначеному зростанні спортивного результату. Цей показник визначає зміст, форми, організацію спортивної діяльності. Дані особливості спортивної діяльності часто заважають побачити весь спектр її потенційних можливостей.

Отож, одним з маловивчених питань можна вважати використання досягнень спортсменів минулого у вихованні патріотизму сучасних студентів.

Висновки. Таким чином, одним із засобів патріотичного виховання, на наш погляд, повинні стати спортивні традиції регіону, які поєднують в собі як освоєння історичного минулого своєї малой батьківщини, так і участь в спортивному русі свого регіону. Підтримка і розвиток спортивних традицій змушує студента займати активну суб'єктну позицію, при цьому сприяє формуванню патріотизму, як на рівні свідомості, відносин, так і на рівні поведінки і діяльності.

Зміст, засоби та методи патріотичного виховання з педагогічної точки зору можна уявити як процес взаємодії педагогів і вихованців, спрямований на розвиток патріотичних почуттів, формування патріотичних переконань і стійких норм патріотичного поведінки.

Таким чином, ми вважаємо за необхідне підкреслити, що зміст патріотичного виховання має складний, комплексний характер, тому його вплив на духовний світ особистості студента відбувається в різних площинах, що включає в себе як свідомий, і підсвідомий рівні.

Перспективи подальшого розвитку дослідження у цьому напрямку є актуальною, а її результати збагатять як теорію, так і практику фізичного виховання.

Список літератури:

- Здерева Г.В. Підготовка майбутніх вчителів до патріотичного виховання школярів. *Педагогіка*. 2004. № 7. С. 39–44.
- Лубишева Л.І. Сучасний ціннісний потенціал фізичної культури і спорту та шляхи його освоєння суспільством і особистістю. *Теорія і практика фізичної культури*. 1997. № 6. С. 10–15.
- Ожегов С.І., Шведова Н.Ю. Тлумачний словник російської мови: 80 000 слів і фразеологічних висловів / Росс. академія наук. Ін-т рос. яз. ім. В.В. Виноградова. 4-е изд., доп. Москва: Азбуковник, 1999. 944 с.
- Педагогіка. Навчальний посібник для студентів педагогічних вузів і педагогічних коледжів / За ред. П.І. Підкасистого. Москва: Педагогічне товариство Росії, 2001. 640 с.
- Сластенін В.А. Методика виховної роботи. Москва: Академія, 2002. 142 с.
- Щуркова Н.Є. «Філософія життя» в школі. Москва: Нова школа, 1994. 48 с.

References:

- Zdereva H.V. (2004) Pidhotovka maibutnix vychiteliv do patriotichnoho vykhovannia shkoliariv [Preparation of future teachers for patriotic education of schoolchildren]. *Pedahohika*, 7, 39–44. (in Russian)
- Lubysheva L.I. (1997) Suchasnyi tsinnisnyi potentsial fizychnoi kultury i sportu ta shliakhy yoho osvoiennia suspilstvom i osobystisti [Modern value potential of physical culture and sports and ways of its development by society and personality]. *Teoriia i praktyka fizychnoi kultury*, 6, 10–15. (in Russian)
- Ozhehov S.I., Shvedova N.Yu. (1999) Tlumachnyi slovnyk rosiiskoi movy: 80 000 sliv i frazeolohichnykh vysloviv [Explanatory dictionary of the Russian language: 80,000 words and phrases]. Ross. akademiia nauk. In-t rus. yaz. im. V.V. Vynogradova. 4-e yzd., dop. Moscow: Azbukovnyk. (in Russian)
- Pedahohika (2001) Navchalnyi posibnyk dlia studentiv pedahohichnykh vuziv i pedahohichnykh koledzhiv [A textbook for students of pedagogical universities and pedagogical colleges] / Za red. P.I. Pydkasystoho. Moscow: Pedahohichne tovarystvo Rosii, 640 p. (in Russian)
- Slastenin V.A. (2002) Metodyka vykhovnoi roboty [Methods of educational work]. Moscow: Akademiia, 142 p. (in Russian)
- Shchurkova N.Ye. (1994) «Filosofia zhyttia» v shkoli ["Philosophy of life" at school]. Moscow: Nova shkola, 48 p. (in Russian)